

Työolot ja -ehdot eri sektoreilla

Johdanto

Merkittävät suuntaukset, kuten digitalisaatio, globalisaatio, väestönmuutos ja ilmastonmuutos, vaikuttavat työvoiman kysynnän ja tarjonnan lisäksi myös työoloihin ja -ehtoihin sekä työpaikkojen laatuun ja kestävyteen. Teknologinen muutos on muokannut työn järjestämistä ja monien työtehtävien sisältöä sekä niiden edellyttämää osaamista. Yhdessä globalisaation kanssa se on muuttanut liiketoimintamalleja ja luonut uusia työllisyuden muotoja, jotka eroavat vallitsevista tyypillisistä työllisyysmallieista. Joillakin näistä muutoksista on myönteisiä vaikutuksia. Yksi esimerkki on vaarallisten tehtävien automatisointi, joka vähentää loukkaantumisriskiä. Esiin nousee kuitenkin myös uusia riskejä ja jotkin olemassa olevat riskit pahenevat. Sillä on kielteisiä seurauksia työntekijöiden terveydelle ja hyvinvoinnille. Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu on tässä yhteydessä määritetty keskeiseksi tekijäksi ratkaisun löytämisessä.

Tämän raportin tarkoituksena on kuvata ja analysoida Euroopan työolotutkimuksen (EWCS 2015) avulla työpaikkojen laatau koskevia suuntauksia kymmenellä talouden sektorilla ja neljällä aihekohtaisella alalla:

- tehtävien, osaamisen, koulutuksen ja työllistettävyyden muutokset
- epätyypillinen työ ja työllisyysturva
- terveys ja hyvinvointi sekä joustavat työjärjestelyt
- työntekijöiden osallistuminen ja edustaminen.

Taustaa

Työolojen ja -ehtojen sekä työntekijöiden oikeuksien parantaminen on Euroopan unionin pitkän aikavälin tavoite. Se on asetettu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksessa ja vahvistettu Lissabonin strategiassa ja Eurooppa 2020 -strategiassa. Euroopan sosialistien oikeuksien pilari perustuu 20 keskeiseen periaatteeseen, jotka on jaettu kolmeen ryhmään: yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin ja työmarkkinoille pääsyn, sosiaaliseen suojeeluun ja osallisuuteen sekä oikeudenmukaisiin työoloihin ja -ehtoihin. Kun pilari

hyväksyttiin vuonna 2017, oikeudenmukaisten ja laadukkaiden työpaikkojen varmistamisesta kaikille työntekijöille tuli ensisijainen poliittinen tavoite.

Euroopan komissio on käynnistänyt viime vuosina useita aloitteita oikeudenmukaisten työolojen ja -ehtojen varmistamiseksi. Tärkeimpä niistä ovat olleet Euroopan työviranomaisen perustaminen ja avoimia ja ennakoitavia työoloja ja -ehtoja sekä työ- ja yksityiselämän tasapainoa koskevien EU:n direktiivien täytäntöönpano.

Työmarkkinaosapuolla on keskeinen asema työ- ja sosiaalipoliittikan kehittämisesä ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin täytäntöönpanon tukemisessa. Sitä toteutetaan käymällä ammattialojen välistä ja alakohtaista työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua jäsenvaltioissa ja EU:n tasolla. Työpaikkojen laatau sekä työoloja ja -ehtoja koskeva tutkimus on keskeistä, jotta saadaan tietoa poliittisia ja työmarkkinaosapuolten aloitteita varten ja jotta työntekijöitä voidaan auttaa sopeutumaan muuttuvaan työmaailmaan.

Keskeiset havainnot

Työpaikkojen laadussa on eroja sekä sektorien välillä että niiden sisällä. Maataloudessa, teollisuudessa, rakentamisessa, kaupan alalla, matkailu-, majoitus- ja ravitsemusalalla sekä kuljetusalalla uranäkymiä on muita sektoreita vähemmän, osamistaso on matalampi, päättösaltaa on vähemmän, työajan laatu on heikompi ja fyysisen ympäristö on turvattomampi. Rahoituspalveluissa fyysisen ympäristö on parempi. Niin ovat myös uranäkymät, osamistaso ja päättösalta, mutta se tarkoittaa usein työn intensiivisyyden lisääntymistä. Sektorien sisällä päälliikköjen, asiantuntijoiden ja teknikkojen sekä korkeasti koulutettujen työntekijöiden työpaikkojen laatu on tavallisesti parempi muihin ammattiryhmiin verrattuna.

Tehtävien ja osaamisvaatimusten muutoksilla on ollut huomattava vaikuttus työllisyyteen sekä työoloihin ja -ehtoihin. Työntekijöiltä edellytetty tehtävät muuttuivat huomattavasti vuosina 2010–2015. Tieto- ja viestintäteknikan käyttö laajeni huomattavasti,

kognitiiviset tehtävät lisääntyvät ja toistuvat fyysiset tehtävät vähennivät. Koulutus on tässä yhteydessä olennaisen tärkeää työntekijöiden työllistettävyyden varmistamiseksi. Työntekijöillä, jotka suorittavat fyysisiä ruttiinitemppuja, joiden automatisointi on erittäin todennäköistä, on kuitenkin vähemmän koulutusmahdollisuuksia ja työllistettävyysnäkymät ovat huonommat kuin muilla.

Epätyypilliselle työlle on ominaista huonompi työpaikkojen laatu sekä heikommat työolot ja -ehdot verrattuna kokoikaiseen pysyväan työhön yhden työnantajan palveluksessa. Tämä koskee erityisesti työntekijöitä, joiden työsopimukset ovat lyhytaikaisia ja määräaikaisia. Epätyypilliseen työhön liittyy myös epävarmuus työstä. Kaikissa tässä raportissa käsitellyissä maaryhmäissä ja kaikilla sektoreilla tämän työntekijäryhmän työ oli erittäin epävarmaa ja työllisyysturva heikko.

Vaikka työntekijöiden terveys ja hyvinvointi ovat useimmilla sektoreilla lähellä EU:n keskiarvoa, joillekin sektoreille on ominaista melko heikko työterveystilanne. Se johtuu pääosin epäsuotuisista työoloista ja -ehdoista. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta työhön liittyvät suuret kognitiiviset vaatimukset silloinkin, kun niiden vastineena on suuri päätösalta (mahdollisuus tehdä itse työhön liittyviä päätöksiä), vaikuttavat kielteisesti työ- ja yksityiselämän tasapainoon. Myös jotkin työn järjestämistä koskevat käytännöt, joissa käytetään usein etätyötä ja digitaaliteknologiaa, ovat yhteydessä heikompiin tuloksiin työ- ja yksityiselämän tasapainossa ja tiettyissä terveysindikaattoreissa, kun niitä verrataan tyypilliseen työn järjestämiseen. Rahoituspalveluala on tästä kehityksestä yksi esimerkki.

Työntekijöiden osallistuminen on tärkeää, jotta näihin ongelmiin voidaan löytää ratkaisu. Tutkimus osoittaa, että ammattiiliittojen edustus on vähäistä joillakin sektoreilla, esimerkiksi maataloudessa, rakentamisessa, kaupan alalla sekä matkailu-, majoitus-, ravitsemisaloilla. Näillä sektoreilla myös suuri osa työntekijöistä kokee työpaikkansa epävarmaksi eikä heillä ole koulutusmahdollisuuksia. Työntekijöiden osallistumis- ja edustusmuotojen puuttuminen on useimmilla sektoreilla yhteydessä työpaikkojen heikompaan laatuun sekä suurempaan työn intensiivisyyteen, vähemmän houkuttelevaan sosiaaliseen ympäristöön ja rajallisempiin tulevaisuudennäkymiin.

Päätelmät

- Koulutusta koskevia erityistarpeita on etenkin kuljetusalalla, rakentamisen ja kaupan alalla sekä matkailu-, majoitus- ja ravitsemisaloilla, koska työtehtävien vaatimukset ovat näillä sektoreilla muuttuneet huomattavasti viime vuosina. EU:n keskiarvoon verrattuna näiden sektorien työntekijöiden epävarmuus työpaikasta on suurempaa ja työllistettävyys vähäisempää. Työntekijät saavat myös muita vähemmän koulutusta. Politiikassa on toteutettava huomattavia toimenpiteitä näiden sektorien työntekijöiden saamiseksi mukaan elinkäisen oppimisen järjestelmään tai yritysten tarjoamaan koulutukseen, jotta he voivat sopeutua uusiin tehtäviin tai siirtyä toisiin töihin.

- Rakentamisen ja terveydenhuollon sektoreilla terveyteen liittyvät indikaattorit ovat heikoimpia. Tämä on otettava huomioon tulevissa työterveys- ja työturvallisuusstrategioissa kansallisella ja EU:n tasolla. Toimenpiteitä, joilla ehkäistään fyysisiä riskejä ja puututaan työhön liittyvien vaatimusten tasoon näillä sektoreilla, olisi nopeutettava. Lisäksi on puututtava heikkoon sosiaaliseen ympäristöön, jonka monet työntekijät kokevat vallitsevan terveydenhuoltoon liittyvillä sektoreilla.
- Epätyypillisessä työssä, erityisesti maataloudessa, rakentamisessa, kaupan alalla, matkailu-, majoitus- ja ravitsemisaloilla sekä rahoituspalveluissa ja muissa palveluissa olevien tilanteen parantaminen on ensisijaista. Päättösentekijöiden ja työmarkkinaosapuolten olisi kehitettävä toimenpiteitä, joilla puututaan näihin ongelmuihin, kuten osaamisen kehittämiseen, työpaikkojen epävarmuuteen ja työn intensiivisyyteen. Tyypillisiin työsuhdeisiin verrattuna koulutus ja työsuhdeturva ovat jääneet näissä työsuhdeissa heikomiksi. Avoimista ja ennakoitavista työhdoista äskettäin annetun direktiivin tarkoituksena on auttaa epätyypillisessä työssä olevia työntekijöitä siirtymään turvatumpaan työsuhteen muotoon maksuttoman pakollisen koulutuksen avulla.
- Päättösentekijöiden ja työmarkkinaosapuolten olisi keskittävä parantamaan työ- ja työllisyyssehtoja sektoreilla, joihin työn järjestämisen muutokset, etätyö ja digitalisaatio vaikuttavat eniten. Niitä ovat esimerkiksi rahoituspalvelut, muut palvelut ja julkishallinto. Digtialisten työkäytäntöjen kehittyminen saa aikaan hyötyjä ja haittoja, joita on käsiteltävä. Sitä varten voidaan tarvita muutoksia lainsäädäntöön tai toimenpiteisiin, joilla autetaan vahvistamaan nykyisiä työaikarajoiuksia ja ennalta ehkäiseviä terveys- ja turvallisuustoimenpiteitä.
- Työmarkkinaosapuolten ja viranomaisten olisi kiinnitetä erityistä huomiota työntekijöihin työpaikoilla, joilla ei ole minkäänlaista työntekijäedustusta, erityisesti maataloudessa, kaupan alalla, matkailu-, majoitus- ja ravitsemisaloilla sekä rakennusalalla. Työmarkkinaosapuolten olisi laadittava ja toteutettava strategioita, joilla edistetään näiden työntekijöiden osallistumista suorien tai edustuksellisten kanavien tai molempien kautta.
- Työmarkkinaosapuolet ovat huomauttaneet, että covid-19-terveyskriisi aiheuttaa erityisiä haasteita työoloille ja -ehdoille. Työmarkkinaosapuolten ja työmarkkinavuoropuhelun asema on edelleen olennaisen tärkeä kaikilla sektoreilla. Työn intensiivisyyden ja haitallisen sosiaalisen käyttäytymisen kaltaisia kysymyksistä on tullut entistä yleisempiä, mutta merkitys vaihtelee sektoreittain.

Lisätietoja

Raportti *Working conditions in sectors* on saatavilla osoitteessa <http://eurofound.link/ef19005>

Tutkimusjohtaja: Oscar Vargas Llave

information@eurofound.europa.eu